
J i p i

J i l o k

"V a i l o j e m z d a"

**Úryvky z literární pozůstatosti sobotin-
ského epochaře a malíře.**

Nemám rád příliš silné výrazy, kterých se užívá tam, kde je řeč o umění, ať už jde o jeho působení angažované, zaměřené v nějaké doktríně nebo o výklad jeho vnitřních estetických kvalit. Přesto musím použít pojem, jehož obsahem přesahuje mé schopnosti a je spíše jen mým mluvením a přáním.

Má práce je mi jakýmsi hledáním ztraceného straseného ráje a útěkem z labyrintu světa. Unikem od všeho, čím strádá skeptik, jímž jsem se stal vůči světu i člověku. Je mi hledáním klidu a odpočinku, byť klopotná mochařská práce bývá tak podobná řeholi velmi přímé. Použil jsem slova ráj, ač v tomto pojmu je ráj religiozita, není v něm vylučnost. Vždyť každý z nás, každý člověk v době dětství a mládí, zahlédl odlesk takového ráje a nese ho s sebou stále. Za to, co jsem dosud řekl, by mě kritika, ať z le-
va či zprava jistě nepochválila a nazvala

by mě zaměření unikem ze současnosti. Co
naplat, musil bych takové pekárání vzít
na sebe, ale měl bych tu výhradu, že unik
ze současnosti není unikem ze života, že
dokonce může být návratem k jeho pramenům,
k jeho zdrojům, které nepodléhají zkáze a
jsou vskryta současně v každé době.

Ve své práci neusiluji o žádný osob-
ní cíl, nechci sloužit žádné ideologii,
nechci ani vyjadřovat moji dobu, nejsem
toho prostě práv.

Co bych chtěl: Zamíjel-li někoho některá
z mých esch, byl bych rád a byl bych spoko-
jen, kdyby mu byla tma, čím je trochu čist-
té vody žiznivému nebo stín unavenému chod-
ci.

Když nucen jsem stolat

a hladem svým

a hryzat dlouhé chvíle kost

a slovo shůry nesesílá žádný bůh

v hněvu či slitování

i strom, i kámen, příroda mlčí -

jen zní a slova neřekne,
zda nezbyvá mi to,
čeho se soudruzi zbytečně děsí?
Smím se sebou mluvit
a obírat se sebou sám.
Jako by stejně to nebylo
vést tenhle mono - dialog
anebo s druhým hovít.
Vždyť naslouchal-li druhému,
ze zvuků, které vydává
si stejně dělá vlastní řeč.

Vymačkal jsem poslední barvičky, pobar-
vil kdejakou destičku a hadřík, rozmáčkal
a do bedny hodil sošku. Začal špatně vidět,
zamlžil hlavu nikotinem, potýral revmatic-
ké svaly trháním polen a tak náhle pro dneš-
ní den se mi nenabízí žádná perspektiva.
Tahle vakuum, tahle možnost dělat se co
chceš je nesnesitelná a tak sahám k prostřed-
ku osvícení. Píšu. - Užel není. Je jen
důvod. A jako mě malování vyčerpává a nej-
de, tak tohle psaní mi do slova tebe z pera

a uchvacuje mě vědomí, že kdybych teď se-
šel psát román nebo cokoliv řečí vázanou
i nevázanou na jakéholiv téma, které si
určím, vycházeli by mi obrazy, myšlenky,
děje, nálady bez ustání a zastavit by mě
mohlo snad jen, kdyby mi ochromila ruka.
Proč zrovna je to dopis, čert ví, snad že
mi to dává jakýsi pocit, že dělám něco
účelného, něco konkrétního, co má posí-
litelnou funkci alespoň v tom, že to donu-
tí pošťáka brát to do ruky, štemplevat, že
to pak jede vlakem, že se to pak roztáhne,
vůbec, že se s tím něco děje, že to tak
k něčemu je. Asi nejsem kumštýřská náture,
když mám takové praktické zálosti, neboť
umění je "vše o sobě".

Málem jsem ve stavu, který by se dal
nazvat blaženstvím, i s tím, že cítím mož-
nost dělat potěšitele, utěšitele, utvrz-
vat spokojenost a mít na stál.

Přezvláštní vše. Strážná nadělování,
nepříjemnosti, trápení, trvají-li delší dobu,
rozkládají člověka, až se nakonec sám sobě

ztratí v narmosti. Ale takhle potěcha psát,
to je tolik, jako formulovat se v tvar, for-
mulovat se jako předmět. Sám sobě být předmě-
tem. Býti ve věcech.

Nanamulo se mi psát dopisy. Soudím ten-
hle, který se něčeho nedožádá, něčeho neo-
čekává - ale bude v tom nutně jakýsi tvar,
jakási tvář a to taková, jak jin ohraničím.

To je úžasná věc moci takhle vyskočit ze
sebe sama.

Nadehžejí dny vyrovnání
již dary, které dány byly,
přicházejí vniveč
podřiznut je pen stromu něho
když ovoce počlo dozrívati
Bez úspěchu zahánění lítost
ironickými připovědmi
přes vůli rozumu,
jenž pochopil nutnost tohoto zániku
slova proseb kruhem obsedají stál

Když člověk dělá bez přerušení, tak nakonec

ztratí všechna nepřítka a dopadne to tak, že k večeru to seskrábe a přešepkuje, aby druhý den měl pocit, že udělal hloupost, že to měl nechat, že to asi bylo dobrý. Teď zrovna tedy dělám takový spíš koherce než obraz a bojím se, aby se někdo nevlez, protože si nejsem jistý, jestli to není tak uhozený, že bych se shodil na hodnotu kýče, nebo jestli to není tak dobrý, že k tomu nemá kdo co mluvit...

To, co se ti daří, to nepřítahuje, ale má tě k lelkování. Já mám ten prokletý obraz za zídý a pořád mě to nutí, abych nechal psaní, ohlédl se a zase se trápil...

Ať někdo něco vykládá o tvůrčí pohodě. Není větší nesmysl. Co je to za pohoda, když by člověk co chvíli raději sáhnul po bouřce místo po vercajku. Ale ani to není udělat. Máme jen jedno. Dělat, dělat až do zhroutení, které nepřichází. Dělat a trápit se.

Peklo, peklo znám důvěrně. Proto člověku

všechny lidské tragédie připadají nicotné.
Peklo - to je jediná autentická realita.
A všechny příjemnosti nejsou více, než šal-
ba pekel. Dělám harmonii, ale teď jsem se
ohlédl na ten obraz a zrak mi zachytil sou-
časně hadr, do kterého utírám štětec. Jak
ten hadr může vedle toho obrazu být, když
s ním barevně vytváří takovou disharmonii.
Vidíš, tak se mezi sebou vraždí věci. Je
to svět vraždění a zániků...

Bože, kde jsou ty doby, kdy bylo možno
omalovat model a gustýrovat se na té šaleb-
né přírodě...

Absolutně harmonický tvar je koule. Ta
je pořád koulí, pořád sama sebou, ať na ni
koukáš jak chceš. Jiné těleso se mění podle
perspektivy. Je bezcharakterní a lze pořád
jinak. Vidím smysl v tom, obětovat rychle
život vymodelování absolutní koule.

Předevčirem hráli na rádiu Pastorální od
Beethovena. Já se zankl v kvartýře, zhas
světlo a vypil deci vína. Kdybych býval při

posledním taktu umřel, shleďal bych se spravedlivým a byla mi milostí sama smrt...

Mám tak jasné muzikální sny, že mi vadí, že neumím psát noty. Mám hotový jeden kus pro varhany, trubku, lesní roh, tympány a tenor.

Vznikmal takhle: Jdu krajinou v jasném létě. Ta krajina je dhor. Najednou vidím menší kostel - spíš kapli. Tak jdu dovnitř. Muzika pokračuje - ale nikdo tu není. Kraje to samo. Najednou se to zlomí a začne dramatické crescendo - trubka, lesní roh, varhany, tympány. Ta muzika je strašná jak zabí-
tý bůh a teď do toho ten tenor. On zpívá jediný výkřik: "Kde jsi? Kde jsi?" Já se kamaráde klepal. Já ten koncert znám celý nazpaměť. Ale jak to napsat?

Nedopřál jsem náiku bolestem svým
louhem pohrdání zaléval své srdce
kdykoliv slyšelsa stěchy alž
Jak supi kroužily myšlenky mé

pod bání lebky

čekající až v poušti zahymu víra i cit

Jezdec podoben divokému koni

Kaň jezce nezhodil

a nezkontrolil jezdec koně

Ten pes je duch sarkastický a jízlivý. On ví, že jsem na něj krátký, že ho neho-
nám a tak si ze mne dělá posměšky. Když ho
vyháním, tak popoleze jen tak na tři metry.
Pak se ke mně obrátí obličejem a všelijak
uštěpačně pošťkává, vyloženě se směje a
jinak. Někdy mi podá ze země airku a v zá-
pětí na to by nesebral ani buřtu. Tak je
to obráceně. On se baví a já jsem mu pro
blázna. Sefezat ho nemůžu, protože ho ne-
chytím a chytat ho podváděm, to se nesrovná-
vá s mým charakterem.

On je velepes. První, co se naučil bez
cvičení, je otvírání dveří. Otevře jakáko-
liv dveře, leč je nezavře a tak je teď v
domě pořád čerstvý prvan. Druhé, co se
naučil - sedat si na židli, zvláště ke

stolu nebo okna. Pomruje z okna provoz venku, který komentuje.

Miluje kantáty a vůbec rádio, ale kantáty zvlášť. Náspicuje uši a určité pasáže spoluzpívá. Tebou mu při tom slzy téma řádá, co má v tváři. Kantáty se hrajou čistě kvůli němu. To už se pozná, kdy má na to náladu. On nevyje, to je artikulované pění.

Vychovat by ho snad bylo možno jen normálním působením. Misičné tresty považuje za výzvu k hádkám. Když žral slepice, byl mlácen trásem. Bral to jako žertování a jásal. Jednou též jsem mu utal děsnou facku. Pak mi pořád jeand okousával ruku, jako bych mu vrazil další.

Miluje ženy, jiniž je rozmazlován. Před každou paní činí taneček - zvláštní taneček. To se zavine, jako by chtěl nosen dosáhnout ocásku a točí se a dělá oddaný obličej... Oni utěšujícího je v obličejí psa a jeho příhody povznášejí. Já pak ze psa pocházím a v psa se obrátím, jestliže z hlíny slovák pochází...

Člověk nemůže žít bez nějaké životní radosti, na niž se těší. A tak já se vždycky těším, kdy všichni odejdou z baráku, v ten okamžik začnu vydávat různé kvílivé zvuky a nářky, jejichž logické opakování mě uvede do jakéhosi transu mimo prostor a čas. Bože, tahle forma existence je mi tak cizí, že nevím, jak jsem k ní přišel. Kdo si mě oděl nahotou Krista pána a já nevím, jak se mám v takovém kroji chovat.

Tak se stalo mým návykem životním žít v ustavičné nepohodě a sychravosti. Tak mojí erbovní barvou jsou sasa a vápen a přirozetí tělesných pocitů zima a všelijaké loupání a malátnost, že si neumím představit nějakou harmonickou shodu s vnějším životem.

Vítej ty boha
jeleň andělé jsou mázy
Rouhavou prosbu mám
jako jsou všechny prosby
pro to že se domáhají služeb

Vidíš me: jak klečím
na prahu nicoty
zamčený jsou však její dveře
a otevřít se nemají dříve
dokud jak kolečník nazazdívám
ohvalebnou koledu
k pochvale tohoto Jeouena
které me nechce přijmout ani propustit
čas mládí mého zpfítomnit se mi nechce
abych jeho sloku vykřikl nevytěšenou
Jak pak od té doby v klausuře dílny své
jsem žil

a práce má v prach se rozpadá
ztratil jsem svoji podobu mezi lidmi
a neshledávám sama sebe
odcizeny jsou mi vlastní oči
říkají mi moje děti
proč se tak hloupě usmívám
zíraje na mě
a přátelé z mé prázdnoty
si vytvoří podoby
nad mniž tačenou
Ty bohu

jehož andělé jsou mrazy
nosním potěšení žádného
a nyní i bolest mě opouští
na prahu nicoty klečím
však zavřeny jsou její dveře

Vnoř se do antiky, čti antiku a o anti-
ce - lecké zvlášť. Pookřeješ a ohledíš,
že jasné je lepší než temné, rozumné lepší
nežli fantastické, čimst lepší nežli kouř,
přesnost lepší než přiblíženost, tvar lepší
než beztvornost...

... já se vřiji do čehokoliv, až jsem
s tím autentickéj. Tak třeba mám úplně pře-
ný pocit psa, flásky nebo kamen nebo šroubu
a všechno chápu vědomě té věci. - Jemný se
nedokážu vřít do vědomí a opaku a vůbec do
pojmů abstraktních. To je tím, že je člověk
nevyzdělaněj.

Děláje "něco pohledného na zeď", obrátí-
lo se mi to v chvatnou a nepohlednou skicu,

kterou už nedodělám, protože z ní vyvstala
myšlenka, která chce být vržena na foras,
jenž nemá nic společného s bytobým zaříze-
ním. - Vlastně nic nového, vrátila se mi
myšlenka, kterou jsem opustil před rokem.
Kentaur! Kentaur - to je symbol humanity,
takové, jaká ona v podstatě je. Kentaur
může přinést všechna lidská témata. Proná-
ním atelier v našel pro kentaury. Už jed-
noho mám, kentaufi jinoch a nořská pana.
To je panečku pastorella. Bude filosofující-
cí kentaur, bude nanebevstoupení kentaura.
Bude koncertující kentaur a bude strašný
kentaur - kentaur amputovaný. Dupou kentau-
ři v horním atase, slyším to sam a pro ten
hlomoz zase nebudu spát. - Chtěl bych odpo-
čívát, ale možilně děje, vyjevující se z
hlubin i z hůry nedají mi odpočívát a usta-
vičná zjevení nedají mi spáti...

Maluju kentaura zasetaného do kovošrotu
jak drží lucernu, v té je lampa a plamen.
Teď prožívám, ale strašně nerad toho ken-

taura zamotaného do kovačství. Urvu mu jed-
nu ruku, tu lucernu odstraním, udělám pěst,
ne, místo pěstě balvan a budu bušit do šer-
né zdi - ne zdi, budu prostě bušit a trhat
plátno obrazu. Řeká to není jasné a mně
nezbyde, než to plátno opravit v těch mís-
tech prokopnout. Ale když ono to bude ma-
lovaný na sololitu a ten se prokopnout ne-
dá a to je ten profesionální problém. Při
nedostatku přirozeného nadání to je dřina.
Ke všemu žádný nechápe, proč dobývání bu-
doucnosti má dělat zrovna kentaur.

Zahazují mistrů
nemít přiměřený mé myšlence
v dřev dřeva vetnu své nehty
káru dřív ohlodav zuby
a tak tě usochám
mé podobností
pálit tě budu železem šhavým
a probiji hřeby

Přešlo na mne osí z posedlosti Diogenovy a tu mi tiskne do ruk lucerna tázání - tázání - "Co je člověk?" Vyplyvá to z něho postavení i z věku i z poměrů...

...člověk jako pro sebe daný bytost je nic nebo chaos nebo nekonečno možností...

...mne pak drtí poznání, do jaké míry je člověk formován poměry a přírodou a do jaké míry je věci - do jaké míry je nesvo-boden a jakýmsi "ne-já" subjektem.

... Vylézt na horaký štít bylo aktem síly, aktem etickým a poetickým. Nechat se vy-vést na horaký na horaký štít lanovkou za-hrnuje pro individuum abstraktně ale mrtvě výkon lidského intelektu a práce, který to-to zařízení vynalezl, ale ztrácí omu živou hodnotu osobního výkonu - etosu a poezie. Hlednota je znehodnocena. Tím, že člověk může mít snadno, tím vlastně nemá vůbec. Okolnosti, za nichž se lidé museli sejit a hrát si, jestliže chtěli muziku a že výkon byl vždy jedinečný, neopakovatelný a nereprodukovatelný - takové okolnosti pěstly kulturu.

vždy jedinečný, neopakovatelný a nereprodukovatelný - takové okolnosti přály kultuře. U civilizovanější člověk tím vnitřně prázdnější.

... Jak rád žije člověk v duševní lenosti. Jak rád se spokojuje s povrochním záměrem o věcech a dějích, jak je doma na celém světě. Obeznamemati, jak neprohliží, že právě obeznamemati a důvěrnost je sférou nepravdy a zplanění... A lidé, ne vhroužení do osobní subjektivity setrávají slepí a nechtějí rozpoznávat...

... Sebedota není nic jiného než věrnost zásadám, nalezeným jako osobní pravda. Člověk je okolnostmi stále nucen ke kompromisu, toleranci a tím jeho sebedota nitně trpí. Život společenský nutí k ustavičnému oklešťování osobních ideálních zásad, v tom smyslu je proces deziluze, desintegrací. Typ lidí, kteří nežijí vegetativně a přizpůsobivě, ale mají sklon k hloubání, hloubají

i nad sebou a brzy narazí na ustavičně se prohlubující rozpor mezi tím, co je mi svaté, co je mi hodnotou, co tedy chci a tím, co opravdu činím. A docházím k závěru: "Strach, tedy zbabělost a slabost jsou natolik silné, že deformují nejen mé chování vůči světu, ale i mé ideální představy." Pak může sebe i ostatní tolerovat či litovat nebo učinit pokus zůstat si věren. Učiní-li tento pokus, je velmi brzy ze světa vyhoštěn a odzbrojen...

Chceš aby bekání jehněte podobny byly
mé poslední myšlenky na tento břehtu
a rubáš bílý

Ale nechce se ovedkám do mého chléva
a bílý rubáš hned začne rouháním těla
v bráně srdce mého usedl
starý prašivý lev a pořívá

Ty osude, v čele tvého vojaka
jde smrt a praporem ocelovým
i kdybych usmrtil všechny tvé děmony

tu první s korouhví kony
tu jak umrtit?

lopesud čelín obléhá
otklopen štítý obráz svých
a mltarazem soch
pod nehy házím je andělům žoldákům
ale ztroskotány je vidím a mizerné
šalbami ráje tě krmit morbidní ohnivo
a z dvojího, toho ne skutečna
skutečnost má se plodí
Tak ještě jsem a již

Žádný nemůže za sebe, ale může za druhé.
Ovšem zcela neosobně, takže nářítivo viny
není správné. Býti příčinou neznamení být vi-
nen. Je nemyslné lidské / jako vše lidské
je nemyslné vzhledem ke kosmu / ptát se,
proč to tak je. Odpověď ovšem je. Je to rea-
lita tajemství. Tajemství je realitou vše-
ho podstatného. Jediným vztahem k tajemství
je pokora. Tato pravda je podmínkou sarti,
bez jejího pochopení nelze zaniknout.

Každé tázání vede k nedokončenému řešení trýzně. Od přírody moudří / a to je jistě celá živočišná říše / se netázají více než jednou, dvakrát. Jak naráží na bariéru tmy, přestanu se tázat. Žít lze bez otázek, to je filozoficky povrochné. Mrtvoce lze pouze trpět...

Přátelé

dílo jste ještě nezačali
a už počítáte mzdu
která se vám dostane
Hleďte blázna
a trpké jeho štěstí
když vám říká
v díle je mzda
a v hladu který zůstává
té mzdy je čistota
povyšení nad všechno právo

Nakonec podíval jsem se do tváře svých zlařdačených sochám, které již jsou, i těch dokonalých, které ještě nejsou a dal jsem

jin otázku: "co říkáte tomu, že budu o víc méně pečovát a budu si více hledět mzdy?"
A ony mi řekly: "Budeš-li si nás ještě méně hledět, než si nás hledíš, je to náš konec a naše marnost je též tvoje marnost."
Vedle této otázky neslyším již žádnou jinou.

Cítím tisk čas v týle své lebky na konci kamenné píteře. A v tom čase pracují dvě síly, které se rozdvojily. Jedna pracuje k počátku i konci tohoto nepochopitelného přírodního jevu a vede ten jistý počet buněk ke křehnutí. Postavím-li se na slunci po polední a popatřím na svůj stín, vidím podobu skrčence v šachtě hrobu. - Podívám-li se na vzhůru, vidím podoby jakési existence, zabrané v řechy a obrazy. A to je ta druhá síla. V tom čase vidím, co bych ještě mohl udělat. Vidím to velmi zřetelně. - Ubývá mi síl fyzických, ale přibývá mi síl duševních. K prvnímu příliš nehledím, druhé je mi zárojek, důvodem i cílem...

Je to vlastností každého trápení, poží-
naje bolesti zuby, že si usurpuje práva
zaujímat příliš mnoho z lidského mozku
a obrací člověka do sebe...

Nechej ale sdělovat deprimující recity.
Chť bych sdělit velký mír, který mi vě-
nuje rozum. Ale, rozum vytváří cit. Tedy
pak činnost se opravdu může stát tvorbou.
Cit kalí rozum. Ale rozum vytváří cit
čistý, krystalický, anorganický, nepodlé-
hající fyziologickému rozkladu.

Proto bych rád podržel čas, abych mohl
přispět při tomto díle...

Ale, našel jsem klíč, našel jsem prů-
rovníčku tajemství své obyčejné práce.
Již vím, proč dělám sochy. Můj jediný losos
bylo mé duši přimčeno tělo k ní nepřatli-
cí. Přilíže zachátralé pro její vzlet. Dě-
lám-li sochy, hledám formy pravého těla,
přimčeno láse k radosti a slunosti.
To je ten démon Apollonův...

Slyš sakoňání hus
fanfáru třepetající nebo blankytného
Slyš v hanech krávu zabučet
tuby tečný hlas
Slyš v hloubi výšín zahřívání
tympan andělů
Slyš flétnu kosa
kukačky zakukání
Slyš povzdech lesů
hlas rohů v ozvěně hasnoucí
Slyš bzukot čmeláků
hlas čela zjihající
Slyš včelí roj
v koruně lípy kvetoucí
Z paprsků slunečních
jsou struny houslí...

...Kdo žalostní uprostřed plesu
a marně chce kázat muziku?
Orfeus leda
jehož živobytná se stal pláč
Ztracen a smuten je
s mýtokami svých citů

Ala ty, jaro, jsi hnota a tvar
a urditost a sila...

J í ř í J í l o k: sochař. Naroděn 24. 1. 1925 v Praze. V letech 1945-1950 studia na AVU u Jana Leudy. Zemřel v Sobotíně u Šumperka 14. 6. 1981, kde od roku 1952 žil a pracoval. Zde souběžně s tvorbou sochařskou vzniká i dílo slovesné. "Stylizoval jsem za tu dobu, co žiju v Sobotíně, sta snad 'tisíce "dopisů". Velkou kupu jsem jich napsal, ale hned spálil a neodesílal. Tato má grafomanie je důsledkem toho, že nesnáším neurčitost v myšlenkách a mám potřebu je formulovat do přesných tvarů." Svě "dopisy" /"Má přemítání... mělo vždy formu psaní někomu nebo dialogu s někým."/ píše však hlavně ve chvílích, kdy mu těžké onemocnění nedovoluje "stát u práce ani na trnožkách bolesti" Slovesem psaným čelí nejen stesku po sochařské práci a není to jen stesk, který dává do slov a svírá do rytmu. V neodeslaných "dopisech" Jílka sochaře začínáme objevovat Jílka básníka.

